

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Büyüçülere Başvuran Kişiler Üzerine Bir İnceleme

A Study on People Applying to Magicians

Emine Selin ARAT*

Nurten KIMTER**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Arat, E. S. ve Kimter, N. (2021). Büyüçülere başvuran kişiler üzerine bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 197-228.

Arat, E. S. & Kimter, N. (2021). A study on people applying to magicians. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 197-228.

 10.29228/kesit.51921

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 28.06.2021

Kabul/ Accepted/ Принимать: 23.08.2021

Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, eselinkaragoz@hotmail.com

**Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, nurtenkimter@comu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Büyücülere Başvuran Kişiler Üzerine Bir İnceleme¹

A Study on People Applying to Magicians

Emine Selin ARAT

Doç. Dr. Nurten KIMTER

Öz: Büyü ve büyüsel uygulamaların tarihçesi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu araştırmada büyü yapan kişilere başvuran bireylerin özellikleri, büyücülere başvurma nedenlerinin neler olduğu, büyüye ve büyücülere karşı takındıkları tutum ve davranışların incelenmesi hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın verileri 10 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma kapsamında konu ile ilgili olarak hazırlanan 27 açık uçlu soru, çeşitli nedenlerle büyücülere başvuran bireylere yöneltilmiştir. Toplanan nitel veriler, içerik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen bulgular, tablolar halinde düzenlenerek bir takım yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda, büyücülere başvuran kimselerin yarısından fazlasının yükseköğretim kurumlarından mezun evli kimseler oldukları ve din eğitimlerini ailelerinden aldıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların büyük çoğunluğunun tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gidip verilen ilaçları düzenli olarak kullanmadıkları; hastalık, çaresizlik, işsizlik ve gelecek kaygısı gibi sebeplerle büyücülere başvurdukları görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun dini ibadetleri düzenli olarak yerine getirmediği, buna bağlı olarak olumsuz yaşam olayları karşısında dini başa çıkma yöntemlerini kullanmadıkları bulgulanmıştır. Yine araştırmaya katılanlardan sadece

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'nun 05.03.2020 tarihli ve 2020/28 sayılı kararı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu çalışma, birinci yazarın "Din psikolojisi açısından büyü üzerine nitel bir araştırma (Çanakkale örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Sorumlu Yazar: Nurten KIMTER

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. This study was prepared with the approval of Çanakkale Onsekiz Mart University Social Sciences and Educational Sciences Ethics Committee. This study was produced from the first author's master thesis. Corresponding Author: Nurten KIMTER

birisinin kendisini kişilik olarak akılcı (rasyonel) olarak tanımladığı görülmüştür. Katılımcıların yaklaşık yarısının hayatlarına büyü ve sihir tarzı şeylere göre yön verdikleri ve büyücülere gitmeden önce sorunlarını başka şekillerde çözmeyi denemedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanların tamamının büyücülerin kendilerinden maddi talepte bulunduğunu, büyük çoğunluğunun büyücülerden fayda gördüklerini ve büyücülere tekrar gitmeyi düşündüklerini belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Büyü, büyücü, büyücüye giden, düşünce, tutum, davranış.

Abstract: The history of sorcery and magic is as old as the history of mankind. The purpose of the present study was to examine the characteristics of the individuals who apply to people who cast spells, their reasons for applying, their attitudes and behaviors towards sorcery and sorcerers. The data of the study, which was based on a Qualitative Research Design, were obtained from the interviews conducted with 10 people. A total of 27 open-ended questions that were prepared in relation to the subject in the scope of the study were directed to the individuals who applied to sorcerers for various reasons. The qualitative data that were collected were subjected to Content Analysis, the findings obtained in this way were tabulated, and evaluations and interpretations were made. It was found as a result of the study that more than half of those who applied to sorcerers graduated from higher education institutions, were married, and received religious education from their families. On the other hand, it was also found that the majority of the participants used the drugs regularly when the doctor prescribed them in the case of medical discomfort; and admitted to the sorcerers for reasons such as illness, desperation, unemployment, and future anxiety. The majority of the participants did not fulfill religious worshipping regularly, and, depending on this, did not use religious coping methods against negative life events. Again, it was also found that only one of the participants of the study identified himself/herself as rational. Approximately half of the participants said that they directed their lives with spell and spell-like things, and they did not try to solve their problems in other ways before they go to sorcerers. Also, all of the participants said that sorcerers demanded money from them, the majority of them said that they benefited from sorcerers, and they thought about going to them again.

Keywords: Magic, magician, going to wizards, thought, attitude, behavior.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan büyüün anlamına bakılacak olursa, öncelikle büyü kelimesinin kökeni açısından eski Türkçe'deki 'böğü' kelimesinden evrilmiş olduğu görülmektedir. Eski Türkçe'de *böğü*, "sihirbaz, büyücü, bilgin, bilge" anlamında kullanılmıştır (Hançerlioğlu,2007:203). Eski Türk dilinde sihirbaz ve din adamı anlamına gelen "*bügi, büğü*" sözcükleri zamanla akıllı anlamını kazanarak bilge ile anlamdaş hâle gelmiştir (Tanyu, 1992: 501).

Büyü; tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya gizli güçler içerdiğine inanılan bazı tabii nesnelere kullanarak belli birtakım amaçları gerçekleştirmek gayesiyle yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Develioğlu,1987:644). Günümüzde büyüye verilen anlamlardan birisi de '*tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında onların başvurdukları gizil işlem ve davranışlara verilen genel ad olan afsun, sihir ve füsün*' dur (<https://www.tdktr.com/buyu> Erişim:14.02.2019).

Büyünün çıkış kaynağı olarak görülen Sümer-Akad metinlerindeki mistik etkinliklerin, bütün Ortadoğu ve Akdeniz etrafındaki çoktanrılı dinleri etkilediği gibi, Yahudi, Hristiyan ve Müslümanları da etkilediği ileri sürülmektedir (Sarıkçıoğlu,2002: 346). Rönesans ve Ortaçağ zamanında da büyüünün her çeşidi bilinmekte ve uygulanmaktaydı. Rönesans ile birlikte her ne kadar bilimin ilerlemesi yönünde gelişmeler olsa da büyü ortadan kaldırılamamıştır (Anadol, 2006:43).

Büyünün farklı yolları, ak ve kara büyü gibi birçok çeşidi mevcuttur. Büyü çeşitleri ve yapılış yöntemleri birbirinden farklıdır. Örneğin; kimi büyü yapan kişiler kutsal olan kitaplardaki harflerden yararlanarak muskalar veya türlü okunmuş yiyecek, içecek ve çeşitli objeler hazırlarken kimi büyücüler ise domuz yağı gibi değişik maddeleri kullanarak çeşitli büyü yapma yöntemlerini kullanmışlardır. Bazı insanların eski dönemlerde hastalıklardan ve felaketlerden korunmak adına büyüye başvurduğu görülmüşse de son dönemlerde günlük yaşamın sıkıntılarını gidermede psikolojik bir işlevselliği olduğu yönündeki düşünce sebebiyle büyüye yönelim olmaktadır. Dolayısıyla kutsalla alakası olmayan büyü, günümüzde daha çok çıkar sağlamak adına yapılmakta ve çaresizlikler karşısında büyüye başvurulmaktadır.

Eski çağlarda büyü ve din, insanın yaşamı boyunca hayatın hemen hemen her yerinde birlikte var olmalarına rağmen, zamanla büyüünün kendisini bilime dönüştürdüğü görülmektedir (Smart,1981: 45-79). Oysa ilahi dinlere göre ve bilhassa İslam dininde büyü kesinlikle günahtır. İslam dininde yasaklanan büyü olgusu ile ilgili çeşitli Kur'an ayetleri bulunmaktadır (Bakara 2/102 vb). İslamiyet'in yasakladığı büyüden korunmak için batıl inanç veya uygulamalara yönelmek yerine sadece Allah'ın yardımına sığınarak büyüden kurtulmak tavsiye edilmektedir (Yılmaz, 2008: 77). Bu bağ-

lamda Kur'an-Kerim'in Felak suresinde *'De ki; sığınırım o sabahın rabbine. O düşümlere üfleyen üfürükçülerin (büyücülerin) şerrinden'* buyrulularak inanlara bu konuda yol gösterilmektedir. (Felak113/1-4).

Eski çağlardan beri insanlar, hastalık, doğal afet, kaza vb. dünyevi meseleleri çözüme kavuşturmak adına kendisinde dini güç barındırdığına ve olağanüstü gücü olduğuna inanılan kişilere inanma ihtiyacı duymuşlardır. Büyü yapanların ve bunu sanatmış gibi işleyenlerin, her yaptığına, söylediğine iman derecesinde itimat edilen herhangi bir toplumda o kimselerin bu tür özelliklerinden dolayı ön planda olmaları ve zaman zaman toplumdakilerin içlerine saldıkları korkudan dolayı diğer insanlardan daha üstün konumda görülmeleri normal karşılanmalıdır (Frazer, 2004: 85). İlkel insanlar, gerek ilk kabileler gerekse ilk topluluklar olarak bu gücü Şamanizm olarak değerlendirmişlerdir Şamanizm, 'büyüsel işlemlere dayanan bir dindir. Şaman ise, bu dinin işleyişini yürüten kişidir. Başka bir deyişle şaman adı verilen kimse, genel olarak ruhlarla yakın olma durumu olan, onlarla bir ilişkisi olduğuna inanılan büyücü veya sihirbaz bir din adamıdır (Başar, 1972: 10). Eski Türklerde şaman yerine bazen kam kelimesi de kullanılmıştır. Kam genelde büyü yapan ve kehanette bulunan kişi olarak tanımlanmaktadır (Ermetin, 2009: 44). Bazı hastalıkların sebebini araştırıp çözüm bulmak, hasta olan kişinin hastalıktan dolayı bedeninden ayrılan koruyucu ruhunu geri döndürmek, kaybolmuş bir kişiyi geri getirmek şaman ya da kam adı verilen kimsenin görevlerinden bazılarıdır. Ayrıca acı çeken kişiye yardım etmek, evrendeki düzenin uyumluluğuna dair yenilenmeler için yardımda bulunmak, gelecekte haber vermek, yağmur yağmayan bozkır topraklarına yağmur yağdırmak ve daha fazlası kaminin görevlerinden sayılırdı. Kam, aynı zamanda bir büyücü/dedektif olarak kaybolmuş eşyaların bulunmasını sağlar, insanların kaderlerini okuyarak onlara bazı konular hakkında bir şeyler söylerdi (Ermetin, 2009: 49).

'Büyücü kelimesinin karşılığı olarak, Arapça'da 'sahir' kullanıldığı gibi, Arapça ve Farsça karışımı sihirbaz kelimesi de kullanılmaktadır. Büyü işiyle uğraşan kişiye de büyücü denilmektedir. Büyücülük bir çeşit meslek haline gelmiştir. Büyüyü yapmak için olağanüstü güçlere ve bilgi birikimine ihtiyaç duyulmakta ve bu tür özellikleri olan kişilere yaptırılmaktadır. Bunların isimleri de kam, şaman, sihirbaz, büyücü vs. şeklinde toplumdan topluma değişmektedir (Hançerlioğlu, 1975: 116).

İslamiyet'te, sihir (büyü) kavramına değişik vesilelerle sıklıkla değinilmiş ve gerek ilgili ayetlerde ve gerekse hadislerde büyü yapmaktan veya yaptırmaktan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamberimiz (s.a.v.); *"Bir şeyde ya da bir kişide uğursuzluk arayan, kahine inanan, büyü yapan, bunun için düşümler atan bizden değildir. Bir kahine gidip onun dediğine inanan, Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur"* buyurmuştur (El-Bahrü'z-Zehhar, 2007: 52). Yine bir başka hadis-i Şerifinde Pey-

gamber Efendimiz (s.a.v.); *“Helâk edici yedi günahı kaçın.”* (Sahabeler):*“Ya Resûlallah! Bunlar nelerdir?”* dediler. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a şirk (ortak) koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah haram kıldığı halde, haksız yere bir kimseyi öldürme, fâiz yemek, yetim malını yemek, savaş alanından (din düşmanlarından) kaçmak, evli, namuslu ve kötülüklerden haberi olmayan kadınlara zina iftira etmek.” (Buhari, Vesaya: 23)

Günümüzde halen büyüçülere başvurulmakta olup onların yaptıklarına, söylediklerine büyük önem veren insanlar bulunmaktadır. Büyü yapan ve bu işle uğraşanların çoğu ise insanların çaresizliklerini kullanarak bu işi maddi çıkar sağlamak adına yapmaktadırlar. İslam dini melek, şeytan ve cinlere inanmayı emretmekle birlikte en üstün ve yüce gücün yani Allah’ın iradesi dışında hiç kimsenin yaptığına, yapacağını söylediği hiçbir şeye inanmamayı telkin etmektedir. Bu yüzden kendisinde bu özelliklerin bulunduğunu iddia eden büyüçü, üfürükçü, sihirbaz vb. kişilere inanmak da dinimizce aykırı bulunmuştur.

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir yöntemle ve mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, sosyal yaşamın içindeki olaylara odaklanan ve bu olayları hiçbir değişime ve dönüşüme uğratmadan inceleme anlayışı sunmaktadır. Ayrıca modern hayatın karmaşık sosyal yapısını anlamak ve belirlemek adına çeşitli bakış açılarını da kapsamaktadır (Baltacı, 2019:370). Bu bakımdan bu tür araştırmalarda, kişinin kendini anlaması, yapacaklarının farkına varması, kendini çözümlemesi açısından derin bir algıya ulaşma çabası da söz konusudur. Nitel araştırmalarda çoğunlukla gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019:370). Kişilerin olaylara, durumlara ilişkin tutum ve görüşlerini saptamak adına yüz yüze görüşülerek yapılan mülakat tekniği, araştırmamız için de en uygun olan tekniktir (Kırık, 2014: 342). Araştırmanın amacına uygun olarak büyü yapan kimselere giden / başvuran kimseler için açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Daha sonra bu sorular, toplam 10 kişiye yöneltilerek katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutularak temalar belirlenmiş ve tablolar halinde düzenlenerek yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. İçerik analizi, farklı disiplin dallarında araştırmaların sorularına cevap bulmak için kullanılan temel bir araştırma tekniğidir. İçerik analizinin yönteminin sistematik ve tarafsız olması kaçınılmaz özelliğidir (Koçak ve Arun, 2006: 22). Çalışma grubunun araştırmacı tarafından seçilmiş olması nedeniyle araştırma amacına uygundur.

2. Araştırmanın Problem ve Amacı

Genelde insanlar zor durumlarla karşılaştıklarında dinsel pratiklerini yerine getirmeye başlarlar veya daha kolay yoldan isteklerine kavuşmak için din adı altında, din ile alakası olmayan türlü yolları denemekten çekinmezler. Bunlar, türbe ziyaretleri, fal, astronomi, büyü veya herhangi bir yol olabilir. Dua etmek ya da Allah'tan istemek yerine insanların bu tür yolları seçmesine ne gibi duygu, düşünce ve davranış hallerinin sebep olduğu konusu araştırmanın temel problemini teşkil etmektedir. İnsanların yaşadıkları olumsuzluklar karşısındaki çözüm arayışları, onları nasıl ve yönde hareket etmeye sevk etmektedir? Bazen bu tür yöneliş ve tercihler, kişinin sosyal çevresine uyum sağlama gayreti, çevresinin dayanışma anlayışı, aile etkisi, çaresizlikten bu yolu seçmesi gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bu araştırmanın amacı bir takım yaşam olayları karşısında bazı insanların büyü ve büyüsel uygulamaları neden tercih ettiği ve bu kişilerin belli bir takım özelliklerinin, düşünce, tutum ve davranışlarının neler olduğunun tespit edilmesidir. Bu doğrultuda önceden belirlenmiş 10 kişilik örneklem grubuyla mülakatlar yapılmıştır.

3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmanın katılımcıları belirlenirken, katılımcıların 18 yaşından büyük olmasına gönüllülük ilkesine dikkat edilmiştir. Araştırmada aynı şehirde yaşayan fakat birbirini tanımayan kişiler tercih edilmiştir. Yaş, eğitim, medeni durumu, yaşadığı yer olarak farklı katılımcılar seçilmeye çalışılsa bile bu çalışma, örneklem açısından Çanakkale ili sınırları içerisinde ikamet eden kişilerle kısıtlıdır.

Büyücüye gitme tecrübesi yaşayan kişilerin tespit edilme aşamasında, çoğunlukla bu tür eylemlerde bulunmaya kadınların daha eğilimli oldukları görülmüş ve kadın katılımcıları bulma ve onlara ulaşmanın daha kolay olduğu gözlenmiştir. Fakat erkek katılımcı bulmada da pek fazla problem yaşanmamıştır. Bununla birlikte bu tür uygulamalara kadınlar daha fazla ilgili olduğu ve büyücülere erkeklere nazaran daha sıkça gittikleri için araştırmamıza katılan kadın katılımcı sayısı erkeklere oranla daha fazla sayıdadır.

Büyü yaptırma, bozma veya başka bir sebepten dolayı sözde büyücü hocalara gitme tecrübesi yaşayan kişilerle yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler üzerinden içerik analizi yapılarak kişilerin psikolojik ve manevi hayatlarına olan etkilerine ilişkin bulgular ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Mülakat esnasında gizlilik esasına bağlı kalınarak güven ortamı oluşturulmuş gerçek ve dürüst cevaplar sayesinde bulgular oluşturulmak istenmiştir. Araştırmaya ilişkin bulgular ve yorumlar aktarılırken katılımcıların isimleri gizli tutulmuş örneğin birinci katılımcı için K1, ikinci katılımcı için K2, üçüncü katılımcı için K3 vs. şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır.

Kendileriyle görüşme gerçekleştirilen bütün katılımcıların hepsi Çanakkale ilinde veya bu il merkezine bağlı ilçe ve köylerde oturmaktadır. Katılımcılar yani büyüçülere giden kimseler kendilerini, dini inançlarını günümüz modernliğine uygun olarak yaşayan ya da dine çok yakın olmayan ve din hakkında çok fazla bilgisi bulunmayan kişiler olarak tanımlamışlardır. Araştırmaya katılan kişiler, büyüçülere bir veya birden fazla gittiklerini, onlara inandıklarını, kötü amaçla gitmediklerini ifade etmişlerdir.

4. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Araştırmada, büyüçülere gitme ya da onlarla ilgili herhangi tecrübesi olan ve İslam dinine mensup olan kişiler için bu tecrübelerin ne anlama geldiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu kişilerin konu ile ilgili tecrübelerinin, onların günlük, psikolojik ve manevi hayatlarına olan etkileri ve bu deneyime nasıl baktıkları görüşmeler yapılarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme için hazırlanan sorular sorulmadan önce, ilkin araştırmanın neden ve niçin yapıldığına dair her bir katılımcıya açıklamada bulunulmuş, araştırmacının kendisini kısaca tanıttırmasının ardından araştırma ile ilgili hazırlanan sorular, her eğitim düzeyindeki kişinin rahatlıkla anlayacağı sade bir dille kendilerine yöneltilmiştir.

Görüşme soruları yarı yapılandırılmış mülakat tekniğine göre oluşturulmuştur. İlk olarak mülakat soruları araştırmacı tarafından hazırlanmış daha sonra soruların amaç, kapsam, yapı ve geçerlilik açısından değerlendirilmesi için alanında uzman bir danışmana gönderilmiştir. Uzmanı kişinin değerlendirmesi ve katkıları sonucunda gerekli düzeltmeler yapılarak görüşme sorularına nihai şekli verilmiştir.

5. Araştırmanın Uygulama Süreci

Araştırma için hazırlanan ve uzman görüşüyle birlikte düzenlenerek son hali verilmiş olan mülakat sorularının bir kısmı mülakatı kabul eden katılımcılara yüz yüze bir kısmı ise Covid-19 salgını sebebiyle uzaktan online olarak sorulmuş ve cevaplar kayda geçirilmiştir. Katılımcılara görüşme esnasında rahat olabilecekleri, kaygı, stres ve herhangi bir şeyle sınırlanmadan görüşlerini rahatça ifade edebilecekleri anlatılmış ve bu konuda kendilerine güvence verilmiştir. Katılımcılara araştırmanın bilimsel bir çalışma olduğu ifade edilerek kişisel bilgilerinin hiçbir şekilde paylaşılmayacağı özellikle belirtilmiştir. Görüşme sırasında birkaç katılımcının özellikle din ve büyü ile alakalı sorularda, biraz duraksamalar yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple kendilerini rahatça ifade edebilmeleri açısından katılımcılara zaman tanınarak beklenmiş, çok uzun sürmeden dürüstçe ve samimice cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Görüşmeler sırasında herhangi bir problem yaşanmamıştır. Gerçekleştirilen mülakat çalışması sonucunda her bir soru ile ilgili verilen cevaplar içerik analizine tabi tutularak ortak temalar

ve kodlar tespit edilerek gruplandırılmıştır. Akabinde bir uzman kişiye mülakat soruları ve ilgili sorulara verilen cevaplar gönderilmek suretiyle içerik analizi bulguları teyit ettirilmiştir. Daha sonra elde edilen bulgular tablolar haline getirilip benzer araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak bir takım yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurul'unun 05.03.2020 tarih ve 2020/28 protokol nolu onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

6. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Çağlar boyunca yaşam, kendine ait bir rasyonellikle, belli bir düzenle ilerlerken, bazı insanlar yaşadıkları zorluklarla mücadele konusunda yetersiz kaldıklarında çare veya çözümü sihir ya da büyü gibi uygulamalarda görmüşlerdir. Bu başlık altında; hayat sahnesinde karşılaştıkları ve üstesinden gelemedikleri zor yaşam olaylarının çözümü için sihir ve büyü gibi uygulamaları gerçekleştiren kişilere başvuran kimseler üzerinde mülakat tekniği ile toplanan nitel araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Tablo 1'de mülakat çalışmasına katılan ve büyü yapan kimselere giden / başvuran kişilerin sosyo-demografik ve kültürel özellikleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 1'de de görüleceği üzere büyü yapan kimselere giden başvuran kişilerin cinsiyet durumlarına bakıldığında; bunların %60'ının kadın, %40'ının ise erkek olduğu görülmektedir. Yaş durumlarına bakıldığında ise %20'sinin 18-30 yaş aralığında, %30'unun 31-40 yaş aralığında, %20'sinin 41-50 yaş aralığında, %30'unun ise 51-60 yaş aralığında olduğu gözlenmektedir. Medeni durum bakımından ise büyü yapan kimselere giden kişilerin %70'inin evli, %20'sinin bekar ve %10'unun ise dul olduğu; eğitim seviyeleri bakımından ise %60'ının üniversite mezunu olduğu, %20'sinin lise mezunu olduğu, %20'sinin ise ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Büyü yapan kimselere giden kişilerin yaşadıkları yerleşim yerlerine göre durumlarına bakıldığında; %30'unun şehir merkezinde oturdukları, %30'unun kasabalarda, %40'ının da köylerde oturdukları görülmektedir. Yine büyü yapan kimselere giden kişilerin anne-babalarının eğitim durumlarına bakıldığında, %50'sinin annesinin ilkökul mezunu olduğu, %20'sinin annesinin üniversite mezunu olduğu, %10'unun annesinin lise ve dengi okul mezunu olduğu, %20'sinin ise annesinin okuma ve yazmasının olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 1. Büyü yapan kişilere gidenlere/başvuranlara ait ayrıntılı bilgiler

Tema	Kod	N	%
Cinsiyet	Erkek	4	40
	Kadın	6	60
	Toplam	10	100
Yaş	20 – 30 yaş arası	2	20
	31 – 40 yaş arası	3	30
	41 – 50 yaş arası	2	20
	50 yaş ve üzeri	3	30
	Toplam	10	100
Medeni durumu	Bekar	2	20
	Evli	7	70
	Dul	1	10
	Toplam	10	100
Eğitim düzeyi	İlk ve ortaokul mezunu	2	20
	Lise ve dengi mezunu	2	20
	Üniversite mezunu	6	60
	Toplam	10	100
Yerleşim yeri	Köy	4	40
	Kasaba	3	30
	Şehir	3	30
	Toplam	10	100
Annenin eğitim düzeyi	Annesinin okuma ve yazması yok	2	20
	Annesi ilköğretim mezunu	5	50
	Annesi lise ve dengi okul mezunu	1	10
	Annesi üniversite mezunu	2	20
	Toplam	10	100
Babanın eğitim düzeyi	Babasının okuma -yazması yok	2	20
	Babası ilköğretim mezunu	5	50
	Babası lise ve dengi okul mezunu	2	20
	Babası üniversite mezunu	1	10
	Toplam	10	100

Söz konusu kişilerin babalarının eğitim durumlarına bakıldığında ise; %50'sinin babalarının ilkokul mezunu olduğu, %20'sinin babalarının lise ve dengi okul mezunu olduğu, %10'unun babalarının üniversite mezunu olduğu, %20'sinin babalarının ise okuma ve yazmasının olmadığı saptanmıştır.

Kartopu ve Ünalın'ın (2019: 210) yaptıkları araştırmalarda da kadınların sihir, büyü ve doğüstü güçlere olan eğilimlerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Yılmaz'ın (2014: 165) araştırmasında büyü inancıyla ilgili elde ettiği sonuçlarda da deneklerin %53.9'unun büyüye inanmadığı ve büyüye ina-

nan kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların büyüsel inançlara olan yöneliminin erkeklere oranla daha yüksek olmasının, onların psikolojik yapıları nedeniyle etkilenmeye ve ikna edilebilmeye daha yatkın olmalarından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Yapıcı, 2016: 142). Dolayısıyla sözü edilen araştırma sonuçlarının da bizim araştırma bulgularımızla paralellik gösterdiği söylenebilir. Zira bizim araştırmamızda da sihir veya büyü yapan kişilere giden/başvuran katılımcıların %60'ını kadınlar oluşturduğu %40'ını ise erkek katılımcıların oluşturduğu, ayrıca erkek katılımcıların da %20'sinin eşi istediği için ya da sırf eşini kırmamak için büyücülere gittiği saptanmıştır. Bazı araştırmalarda gençlerin (Shermer, 2007:503) bazı araştırmalarda ise yaşlıların batıl inançlara daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir (Köktaş, 1993:106). Nitekim çeşitli yaş gruplarından oluşan bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, gençlere göre yaşlıların muskaların şans getirdiğine daha fazla inandıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan aynı araştırmada telapati ve olayların önceden bilinebileceği konusunda yaş grupları arasında fark olmadığı görülmüştür (Shermer, 2007:504). Bizim araştırmamızda da büyücülere giden / başvuran kişilerin hemen hemen her yaş grubundan olduğu, yaş değişkeninin bu hususta pek belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde her ne kadar bilim dünyasında zeka ve eğitim düzeyi ile batıl inançlara inanma arasında negatif yönde bir ilişki olacağı fikri öne sürülmüş ve bu hususu destekleyen bazı araştırma sonuçları olsa da zekanın ve eğitim düzeyinin de bu hususta belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir. Zira zeki ve oldukça eğitilmiş kişiler de sihir, büyü, batıl inanç ve yeni çağ inançlarına yönelebilmektedir (Vyse, 1997:47). Çünkü birey zekasını daha özel bir alana indirgeyerek dar bir kapsamda uzmanlaşmış olabilmekte, uzmanlık alanının dışındaki alanlarda daha az bilgili ve başarısız olabilmektedir. Esasen bilimsel bilginin, gerçekçi olmayan inançlara yönelimi yeterince engelleyemediği de bir hakikattir (Shermer, 2007:487-501). Nitekim araştırmamızda büyü yapan kişilere giden / başvuran kimselerin yarısından fazlasını (%60) üniversite mezunu olan kişiler teşkil etmektedir. Bununla birlikte eğitim tek başına batıl inançlara olan eğilimi ortadan kaldırmasa da eğitim ve bilimsel bilgi ile oluşum mekanizması çözülmüş olan olgularla ilgili batıl inanç düzeyinde önemli bir azalmanın olduğu ileri sürülebilir.

Yapılan araştırmalarda köyde yaşayanlarla kasaba ve şehirlerde yaşayanların batıl inanç düzeyleri arasında anlamlı herhangi bir fark olmadığı görülmüşse de (Sinanoğlu & Sinanoğlu, 2012:252) bizim araştırmamızda büyücülere giden / başvuran ve köyde oturan kimselerin oranı (%40; 4 kişi) şehirlerde oturanlardan daha fazladır. Kişilerin toplumsal rollerini yerine getirmede önemli bir özellik olan medeni durum değişkeninin de sihir, büyü, fal ve batıl inançlara inanma durumu üzerinde etkisine dair araştırma sonuçları mevcuttur. Bu bağlamda Sinanoğlu ve arkadaşının (2012:253) gerçekleştirdiği bir araştırmada bizim araştırma sonuçlarımıza benzer şekilde evli ve dul

olanların batıl inançlara daha fazla ilgili oldukları bekarların ise daha az ilgili oldukları gözlenmiştir. Zira bizim araştırmamızda da büyüçülere giden / başvuran kişilerin büyük çoğunluğunu (%70, 7 kişi) evli olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 2'ye bakıldığında, katılımcıların %60'ının kitap okuduğu, %30'unun okumadığı ve %10'unun ise ara sıra kitap okuduğu saptanmıştır. Yine okudukları kitap türlerine göre katılımcıların %30'unun bilim kurgu/tarih kitapları okumayı tercih ettiği, %20'sinin aşk romanlarını tercih ettiği, %10'unun dua kitaplarını tercih ettiği ve %10'unun da diğer türde kitapları okumayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Yine tablo 2'de görüleceği üzere katılımcıların %80'inin tv izlediği, %10'unun izlemediği ve %10'unun ise ara sıra tv izlediği saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların %40'ının dizi/film izlediği, %10'unun haber programlarını izlediği ve %40'ının da gündüz kuşağı kadın programlarını izlediği saptanmıştır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) verilerine göre de Türkiye, kitap okuma oranında dünyada 86'ncı sırada yer alırken, benzer şekilde Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) son yayınlanan verilerine göre de Türkiye'nin kitap okuma oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde kitap okumaya ayrılan vakit günde yalnızca bir dakikayken, televizyon izlemeye 6 saat, internete 3 saat ayrıldığı saptanmıştır (<https://tanerozay.wordpress.com/2020/01/19/>, Erişim Tarihi:25.03.2021).

Tablo 2. Büyü yapan kişilere giden / başvuran katılımcıların kitap okuma ve tv izleme durumlarına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Kitap okuma	Evet, okurum	6	60
	Hiç okumam	3	30
	Ara sıra okurum	1	10
	Toplam	10	100
Okunan kitap türü	Bilim Kurgu/Tarih	3	30
	Aşk Romanları	2	20
	Dua Kitapları	1	10
	Diğer	1	10
	Toplam	7	70
Tv izleme	İzlerim	8	80
	Hiç izlemiyorum	1	10
	Ara sıra izlerim	1	10
	Toplam	10	100
En çok izlenen Tv programları	Dizi/Film	4	40
	Haber Kanalları	1	10
	Gündüz Kuşağı Kadın Programları	4	40
Toplam	9	90	

Günümüzde medya ve sosyal medya sektörü, tv ve internet o kadar çok hayatımız içine girmiştir ki, onlardan uzak kalmak, etkilenmemek çok zor hale gelmiştir. Televizyon dünyasının ya da medya sektörünün dünya şartlarına uygun 'bireysel ve toplumsal medya isteklerinin artık yazılı anlayış kültüründen görsel alana doğru kaymasından dolayı da daha spesifikten daha tümel alanda kendine yer edindiği görülmektedir (Zafer, 2019: 553). Bu anlamda medya ve sosyal medyanın bireyler arası etkileşimi sağlanmasının yanında kişilerin gündelik hayatındaki tercihlerini de değişikliğe uğratan bir kurum halini aldığı, dolayısıyla sihir ve büyü tarzı uygulamaların da medya yoluyla kişilerin bilinçaltına süblime edildiği, teşvik ve telkin edildiği söylenebilir.

Tablo 3. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Bir yeriniz ağrıdığı anda veya rahatsızlandığınızda ilk olarak doktora gider misiniz? Doktorun verdiği ilaçları düzenli olarak kullanır mısınız? Yoksa etraftan duyma alternatif şeyleri mi denersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Fiziki ağrı / rahatsızlık durumunda doktora gitme, ilaç kullanma, alternatif tıba yönelme	Giderim ve verdiği ilaçları kullanırım	3	30
	Hayır, gitmem	3	30
	Giderim ama verdiği ilaçları kullanmam, alternatif tıp uygulamalarını denerim	4	40
	Toplam	10	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden katılımcıların tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gitme durumlarına bakıldığında; %30'unun tıbbi rahatsızlık durumunda hemen doktora gidip onun verdiği ilaçları kullandıkları; diğer taraftan %40'ının tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittikleri fakat doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp etraflarındaki bazı kişilerden duydukları alternatif tıp uygulamalarını denedikleri, %30'u ise tıbbi rahatsızlık durumunda ilk etapta doktora gitmediklerini belirttikleri görülmüştür.

Bu bağlamda K3 bu soruya 'Giderim ama daha çok koca-karı ilaçlarını kullanırım, onlar daha iyi gelir' derken K5 ise, 'Gitmem. En son çare giderim gidersem de. (Doktorun verdiği ilaçları kullanırım ama iyileşmeye başladığım an devam etmem' demiştir. K9 ise 'Evet doktora giderim. Ne ilaç verirse içerim, kullanırım ama diğer şeyleri de denerim iyi olmak için her şeyi yaparım' demiştir. Kartopu ve Ünalın'ın (2019: 209-211), araştırmasında tıbbi çaresizlik durumunda büyüye yönelme durumunun belirlenebilmesi için katılımcılara yöneltilen soruya verilen cevaplara bakıldığında; %64 oranında çoğunluğu oluşturan katılımcıların büyüye başvurmanın faydalı olmayacağını belirttikleri, %26,7 oranında

bir katılımcı grubunun ise kararsız olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu bulgunun yanında söz konusu araştırma sonucunda, insanların sağlık ile ilgili konularda büyüye başvurmadan kaçınmak bir yana, fiziksel sağlık sorunları olduğunda büyü tarzı uygulamalara başvurmaya sanki halk kültürünün bir getirisiymiş, normalmiş gibi yaklaşıkları tespit edilmiştir. Bizim araştırma bulgumuzda da katılımcıların sadece üçte birisi tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittiklerini ve doktorun verdiği ilaçları kullandıklarını belirtmişlerdir. Diğerleri tıbbi rahatsızlık durumunda ya doktora hiç gitmediklerini ya da doktora gitseler bile doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp alternatif tıp vb. uygulamalara başvurduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Dini eğitimi nereden aldınız?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Din eğitimi alınan yer	Aileden	6	60
	Okuldan	2	20
	Camiden	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 4’de görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden kimselerin % 60’ı din eğitimlerini aileden veya aile üyelerinden, %20’si okuldan, %20’si ise camilerden aldığını belirtmiştir. Bu soru ile ilgili olarak K8 ‘*Annemden aldım, yeterli olmasa da yetiyor bana*’ derken bir diğer katılımcı olan K5 ise ‘*Önce ailemden aldım ne biliyorlarsa, daha sonra okuldan öğrendim ama yeterli olmadı hiçbir zaman*’ demiştir. Her ne kadar dini bilginin ilk öğrenilen kaynağı aile olsa da yeterli olmaması veya doğru bilgiye ihtiyaç duyulması sebebiyle okula veya başka kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, Aydın’ın (2012:74) çalışmasında da katılımcıların dini eğitim aldıkları kaynaklar çeşitlilik gösterirken, ailenin ve yakın çevrenin etkisinin dini bilgi öğreniminde ön bilgi kaynağı konumunda olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “İbadetlerinizi düzenli olarak yerine getirir misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
İbadet etme	Düzenli olarak ibadet ederim	1	10
	İbadet etmiyorum	1	10
	Ara sıra ibadet ederim	8	80
	Toplam	10	100

Tablo 5’te görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden kimselerin %10’unun ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiği, %10’unun ibadetlerini yerine getirmediği, %80’inin ise ibadetlerini ara sırada yerine getirdikleri saptanmıştır. Katılımcılardan K1

'İşlerim o kadar yoğun oluyor ki çok yapamıyorum ama yapmak lazım tabii' demiştir. K10 ise 'Hayır yapamıyorum' diyerek cevabını gayet net bir şekilde belirtmiştir. Kimter (2008: 50), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, katılımcıların dindarlık düzeylerine göre ibadet boyutunda, dini inanç boyutuna ve etki boyutuna oranla daha az dini yönelim içerisinde olduklarını tespit etmiştir. Başka bir deyişle bizim araştırma bulgularımızda olduğu gibi söz konusu araştırmada da katılımcıların ibadet boyutundaki puan ortalamalarının dindarlığın diğer boyutlarındaki puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmüştür.

Büyü yapan kimselere gittikleri önceden tespit edilen ve bilinen katılımcılara araştırma kapsamında tekrar büyü yapan kimselere gidip gitmeyecekleri sorulmuş ve hepsinin 'evet' cevabı vermesi üzerine büyücülere gitme sebeplerine ilişkin bir soru yöneltilerek elde edilen bulgular aşağıda Tablo 6.'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyücülere neden gitme ihtiyacı duyduunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyücülere gitme sebepleri	Hastalıktan, çaresizlikten	5	50
	İşsizlik, gelecek kaygısından	4	40
	Kötü amaçlı	1	10
	Toplam	10	100

Tablo 6'da görüleceği üzere katılımcıların %50'sinin hastalıktan, çaresizlikten; %40'ının işsizlik, maddiyat ve gelecek kaygısından; %10'unun kötü amaçla büyü yapan kişilere gittiği saptanmıştır. Aydın'ın (2012: 81) çalışmasında ise katılımcılar, büyücülere gitme ve büyü yaptırma sebepleri olarak 'çocuk sahibi olma', 'cinlerin verdiği rahatsızlıklardan kurtulma', 'hastalıktan şifa bulma' gibi hususları sebep olarak gösterirken, deneklerinin %72'si sunulan seçeneklerin hepsini işaretlemiş ve tek seçenek işaretleyenlerin çoğunun ise eşlerin arasını bozma veya düzeltme amaçlı olarak büyüye başvurmayı bir yöntem olarak kullandıkları saptanmıştır.

İlkel dönemden beri insanoğlu, doğayı anlamlandırmak istemektedir. Eski toplumlarda yaşayan insanlar, tabiatüstü güçlerin yapacaklarının sınırlarının olmadığını, başlarına gelen her türlü afeti veya kötülüğü onların yaptığına inanır ve korku duyarlardı. Çevrelerindeki bazı insanların da bu güçleri anlayabildiğini düşünerek, onların bu güçlere karşı bir şeyler yapabildiğine inanırlardı. Kahinlik ya da falcılık attettikleri bu kişilerin, onlar için endişeyi azaltıcı fonksiyon icra eden bir tür günümüz medyum ve büyücülerine benzer özellikleri olduğuna inanılırdı (Bedir, 2011: 79-80). Korku kimi zaman insanın içine hapsoldüğü bir karanlıktır. İnsanlar, kazalardan korkar, sevdiklerini kaybetmekten korkarlar, depremden korkarlar, hastalıktan, başarısızlıktan ve buna

benzer pek çok şeyden korku duyarlar. Korku, insanın içinde taşıdığı içgüdüsel bir unsurdur. Yükleme teorisine göre insanların yaptıkları yüklemelerin, kişinin güvenliğini koruma altına alma, onu tehlikelere karşı koruma gibi bir işlevi bulunmaktadır (Kartopu ve Ünal, 2019: 354). İlkel insanlar yaşamlarında psişik tehlikelerle her an karşılaşabilme düşüncesiyle hareket ederken, bu yüzden bütün felakete karşı da önlemler almak istemişlerdir (Jung, 1997: 32). Günümüz insanı da her ne kadar karşılaştığı olumsuz yaşam olaylarına daha akılcı yaklaşmaya çalışsa da her kesim için, her birey için durum aynı değildir. Muskalar, nazar boncukları gibi batıl inanışlardan faydalanmanın yanı sıra büyüçülere gitme arzusu da bu eğilimlerden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla hurafeler konusunda eğilimi olan insanlar gelecekte başına gelmesinden korktukları bazı olayların etkisini en aza indirmeye yönelik içgüdüsel savunma mekanizmaları sebebiyle bu tür inanç ve uygulamalara yönelebilmektedirler (Arslan, 2004: 13).

Frankl (2018: 57), batıl inanışların ve uygulamaların kaynağını, insanın boşluk kabul etmeyen inanma arzusuna bağlamaktadır. Burada önemli olan, insanın herhangi bir sebeple bastırılan gerçek inançlarının yerinin bir şekilde doldurulmasıdır. Bu yüzden akılcı ve modern olan günümüzdeki bazı insanlar batıl inanç ve uygulamaları hala benimseyebilmektedirler. Bunun temeline bakıldığında ise, eşyanın ve olayların mahiyetini bilememek, geleceği bilme isteği, korku, çaresizlik, kutsallaştırmanın yön değiştirmesi, güven arzusu, başarıya ulaşma ve sorumluluğu başka güçlere atfetme gibi nedenlerin olduğu görülmektedir.

Hastalık, felaket, başarısızlık veya türlü bela ve musibetlerden kurtulmak amacıyla da bazı obje ve durumlarla gelecek arasında bir bağ kurma içgüdüsel insanlar için normal sayılmaktadır. Fakat bazı kişiler gelecekle ilgili endişelerini yok etmek için falcı ve medyumlara gitmekte, büyüçülere başvurarak kendilerince kötülükleri engellemeye çalışmaktadır (Güneş, 2006: 55-100). İnsanların falcılara başvurma nedenlerinden birisi de gelecek hakkında öğrenilen bilgilerle geleceğini yönlendirmeye çalışmaktır (Duvarcı, 1993: 15-16). Büyüçülere giderek de bu yönlendirmeyi gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Dünya hayatının değeri, insanın gerek biyolojik gerek fizyolojik gerekse psikolojik ihtiyaçlarının etkileşimiyle koşullanan ve maddi yönü ağır basan bir yaşam gereksinimi doğrultusunda, dini inancın da ister istemez rasyonel olandan irrasyonel olana doğru kaydığı görülmektedir. İlkel dönemdeki insanlar doğa şartlarının ve yaşam koşullarının zorlukları yüzünden türlü çaresizlikler sebebiyle halk inanışlarına başvururken, günümüz insanı ise daha çok ekonomik krizler, aile içi veya sosyal çevreyle olan uyumsuzluklar, psişik bunalımlar veya kıskançlık gibi olumsuz duygular sebebiyle aynı eğilimi taşımaktadır (Köse ve Ayten, 2013: 206).

Katılımcılardan K9 '*Öncelikle kızımın evliliği için gitmişim, evliliğinde sürekli so-*

runlar vardı ayrıca kardeşim de evliliğinde hiç mutlu değildi. Büyücüye gittikten sonra kızım ve kardeşim de eşlerinden ayrıldı.' diyerek eşlerin arasını bozma veya düzeltme konusunda çaresizlikten dolayı büyücülere gittiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Şirin'in (2006:122) çalışmasına göre de büyüye yönelimler sırasıyla, 'cinlerin verdiği rahatsızlıktan kurtulma', 'hastalık ve tedavi olma' ve 'ailevi sorunlar' şeklinde olmuştur. Amman ve Demircioğlu'nun (2019:309) çalışmasında ise katılımcıların büyü yapan kişilere sırasıyla, 'kısmet açtırma', 'cinlerin musallat olmasından kurtulma' ve 'cahilliklerinden dolayı' gittikleri saptanırken, 'batıl inançlarından dolayı', 'büyü bozdurmak için', 'hastalık tedavisi için', 'sevgiliyi geri döndürmek için', 'maddi kazanç için' vb. sebeplerle de gidildiği görülmüştür. Kartopu ve Ünalın (2019:218) çalışmasında da büyüye başvurma nedenleri olarak dikkat çeken hususlar, 'eşlerin arasını bozmak için', 'cinlerden korunmak için' olarak sıralanmaktadır. Kaplan'ın (2011:154) gerçekleştirdiği araştırmada da büyü ve sihir gibi uygulamalara tedavi olma ya da bir tedavi yöntemi olarak başvurulduğu görülmüştür. Yine söz konusu araştırmada büyü yapan kimselere giden kimselerin %70'inin bir hastalıktan kurtulma ya da bir hastalığa çare bulmak için değil de daha çok genel itibarıyla kişisel maddi ve manevi ihtiyaçlarından dolayı başvurdukları saptanmıştır.

Dinin oluşumu ile ilgili kabulleri dışarıda tutup, sanki bir dinmiş tavrında bireylerin büyüye yönelimlerini ve zaman zaman onların bu tutumlarını mimetik² ihtimallerle açıklamak da mümkün hale gelmektedir. Toplumun yapısına göre de değişiklik gösteren bu tavır, mimetikleşmeyi açıklamaktadır. İlkçağlardan beri insanlar türlü hastalıklarla, ölümlerle, doğal afetlerle karşı karşıya kalarak bunları aşmanın bir yolunu aramaya çalışmışlardır. Farklı yöntemleri deneyerek başarısız olduklarında sihir ve büyüden medet ummaya başlamışlardır. Yukarıda sözü edilen araştırma sonuçlarında da görüleceği üzere günümüzde "*hastalıklardan şifa bulma isteği*", sihir ve büyü yapan kimselere giden insanların büyücülere gitme sebepleri arasında yer almaktadır. Söz konusu araştırmalardan kişilerin tıbbi anlamda gerekli doktor ve uzmanlara gittiklerini fakat, son çare olarak büyü yapan kimselere / büyücülere gitmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bizim araştırmamız sonucunda elde edilen bulgulara göre de katılımcıların %50'si hastalıktan/çaresizlikten gittiğini belirtmiş, bunların da 3'ü erkek 2'si kadındır. Erkek katılımcılarının genellikle eşlerinin/annelerinin ikna etmeleriyle gittikleri gözlemlenirken, kadınların ise bu konudaki eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan katılımcılardan birisinin de psikolojik destek almak yerine direkt büyü yapan kişilere yani büyücüye gittiği ve kendisindeki psişik durumları cin karışması olarak nitelendirdiği, onun bu konudaki soruya verdiği cevaplardan anlaşılacak-

² Taklide dayalı, öykünmeci

tadır. K5, 'Bana karışmışlar ailem öyle söyledi zaten tuhaf şeyler görmeye başlamıştım ben de onlara inandım, düzelmem için gittik. Çok iyi geldiğini söyleyemem hala iyi olduğumu düşünmüyorum ama bekliyorum bakalım nasıl olacak' diye anlatmıştır. K5'in gittiği büyücinün dediklerine göre ona cin karışmış ve onun da buna inanmış olması şaşırtıcı bir durum değildir, çünkü o bunu zaten bilerek gitmiştir. Zira onun çevresindekilerin ve ailesinin teşhisi de aynı yönde olduğu için büyü yapan kişiye götürülmüştür. K5, büyücinün dediklerini, istediklerini hali hazırda yapmış, faydasını görmek için beklemektedir.

Tablo 7. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Daha önce büyüçülere gittiyseniz herhangi bir zararını / faydasını gördünüz mü?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyüçülerden zarar / fayda görme	Zararını değil ama faydasını gördüm	7	70
	Herhangi bir faydasını ya da zararını görmedim	3	30
	Toplam	10	100

Tablo 7'ye bakıldığında katılımcıların %70'inin büyüçülere giderek / başvurarak fayda gördüğü, %30'unun ise herhangi bir fayda veya zarar görmediği saptanmıştır. Büyüçüye gitmekten fayda gördüğünü belirten 7 katılımcının yanı sıra herhangi bir fayda veya zarar görmediğini ifade eden diğer 3 katılımcıdan birisinin de hala geri dönüt alma gibi bir beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların gördükleri fayda ya da yararların neler olduğunu anlamak için sorunun devamında kendilerine ' *Bunlar nelerdir?*' diye sorulduğunda ise, verdikleri cevaplardan gördükleri faydanın çeşitli türden sorunlarına çözüm bulmaları yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda çocuğu olmayan bir katılımcı, 10 yıldır evli olduklarını gitmedikleri doktor kalmadığını, bir de bunu deneyelim ne olacak gibi bir düşünceyle büyü yapan kimselerden yardım istediklerini dile getirmiştir. K3 '10 yıldır evliyiz çocuk sahibi olamadık eşim ve ben çok istedik, doktorlara gittik tedaviler denendi çok defa oldu dedik olmadı, Tutmadı, sonra biz teyzemizin de tavsiyesiyle onun bildiği bir kadına gittik' diye belirtmiştir. Bunun sonucunda faydasını gördüklerini, çocuklarının olduğunu da ifade etmiştir. 'Sonucunu çok güzel iki evlatla aldık, çok mutluyuz yapandan da yardım edenden de Allah razı olsun' demiştir. Daha önce pek çok doktora giden bu çift, onca tedaviyi denedikleri halde olumlu bir sonuç elde edemediklerinde, büyü yapan kişilere gitmek suretiyle istediklerine kavuşunca, hayatları boyunca karşılaştıkları sorunlarda bu tür kimselere başvurmayı nasıl denemesinler ki? K3, doktorlara gitmeye devam ederlerken, pek çok tedaviyi denediklerini, fakat sonuçlarının başarısız olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte K3'ün bazı tedavilerin sonuçlarının uzun bir sürecin sonunda, yıllar sonra da görülebileceği hususunu göz ardı etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Eğer doktora gidip

akabinde büyücülere gidilmişse ortaya çıkan olumlu sonucun en son gidilen büyücüye mal edilmesi ne derece doğrudur?

Nitekim ilgili soruya katılımcıların verdiği cevaplardan, çocuğu olmayan bir diğer çiftin durumlarının ise onlarınki gibi mutlu bir sonla bitmediği anlaşılmaktadır. Onların da çocuğu olmadığı gibi ne yazık ki hala büyücülerden medet ummaya devam ettikleri görülmektedir. K7; *'çocuğumuz olmayınca doktor doktor gezdik. Sonra bir yakınımızın tavsiyesi üzerine (büyücüye) gittik, denedik ama hala olmadı. Gittiğimiz kişi beklememizi söyledi hala bekliyoruz'* diyerek nasıl umutla beklediklerini dile getirmektedir.

İnsanlar, dünyayı ve içindeki olayları anlamaya yönelirken dinin haritasının dışında, nedensellik bütünlüğünü yok sayarak ya da bilerek görmezlikten gelerek belki de görmek istedikleri hakikatin kendileriyle kaim olduklarını bir tutmak istemişlerdir. Bu doğrultuda da kişiler alışkanlıklarını, davranışlarını, olaylar karşısındaki tutumlarını belli bir yönelimsel kiplikle aşmaya çalışmışlardır. Başlarına gelen veya gelmesinden korktukları olaylar karşısında, insanlar bu olayların bıraktıkları etkilerden korktukları için ya da bırakacakları kötü tesirleri yok etmek adına büyü yapan kimselerin her dediklerini yapmışlar, büyücülere gitmeye devam etmişlerdir. Tuhaf olan şudur ki, hastalıklardan dolayı bu tür kimselere gidip de, tıbbi anlamda başarılı sonuç alınmayınca da, doktorların yapamadığını din ile alakası olmayan sözde büyücü hocaların başarmış olması, onlara gidenlerin güvenini kazanmış olmasındandır. Çünkü bu tür kimselere gidenlerin/ başvuranların başlangıçtan itibaren zaten onlara inanma eğilimi mevcuttur.

Bir diğer kadın katılımcı ise oğlunun üniversite sınavını kazanması için büyü yapan kimselere gittiğini söyleyerek, büyücünün dediklerini yaptığı için oğlunun tıp fakültesi kazandığını söylemiştir. K8 başına gelen bu durum hakkında *'Oğlum üç senedir sınava girmesine rağmen kazanamayınca devamlı gittiğim bir (büyücü) hoca var ona gittim okuttum ve sonunda oğlum tıp kazandı'* demiştir. Oğlu, sözde büyücü, üfürükçü hocanın üflediği sudan yedi gün boyunca içmiş, annesi yemeklerine haberi olmadan bir yemek kaşığı hayvan dışkısı koyarak oğluna yedirmiş ve bu sayede oğlu okuduğunu daha iyi anlamış, zekasının seviyesi yükselmiştir. Kadın katılımcıya oğlunun hangi liseden mezun olduğu sorulunca, (özellikle sayısal alanda eğitim kalitesi yüksek olan) fen lisesinden mezun olduğu cevabını vermiş olmasından sözde büyücünün mucizevi bir iş yapmadığı görülse de, söz konusu anne bu olumlu sonuç nedeniyle büyücü, üfürükçü kimseye daha çok inanarak gitmeye devam edecektir. Yine sürekli iş başvuruları yapan bir katılımcının sonunda olumlu bir geri dönüt almasının büyücüye gittikten sonra gerçekleşmesi, o katılımcı açısından sözde büyücü, üfürükçü kimsenin ettiği duanın ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, büyü yapan kimselere giden kişilere "Büyücülere birinin tavsiyesi

üzerine mi gittiniz yoksa kendiniz mi gitmek istediniz?" şeklinde yöneltilen bir soruya yaklaşık üçte birisinin (3 kişi; %30) bu tür kimselere kendi isteğiyle gittikleri, diğer taraftan büyük çoğunluğunun ise (7 kişi; %70) yakınlarının tavsiyesi üzerine gittikleri şeklinde cevap verdikleri saptanmıştır. Yaşanılan sosyal çevrede, değişik problem konularında uzman olan kişilerden çok bu tür büyüçülere olan inançlar daha fazla olduğunda, kişilerin az ya da çok bunlardan etkilenmemesi mümkün değildir. Bu bağlamda K6 bu soruya ' Kendim araştırdım bulmak çok zor olmadı hatta araştırdıkça türlerine göre gidilen (büyücü) hocaların olduğunu ve talep ettikleri miktarlara göre tercih edilenlerin de olduğunu gördüm' demiştir. K2'de 'Çok ısrar eden bir yakınım vardı illa git, iyi gelecek dene diye (bana tavsiyede bulunuyordu) bende onun sayesinde gittim o tavsiye etti bana da' demiştir.

Yine araştırma kapsamında büyü yapan kişilere giden kimselere "Yakın çevrenizde bu tür işlerle uğraşan birileri var mı?" şeklinde yöneltilmiş olan bir soruya katılımcıların yarısından fazlasının (6 kişi; %60) yakınında bu işle uğraşan insanların olduğunu belirttikleri görülmüştür. Diğer taraftan daha az sayıda katılımcının (4 kişi; %40) ise çevrelerinde bu işle uğraşan insanların olmadığını ifade ettikleri saptanmıştır. K6 bu hususu, 'Varmış bende bilmiyordum, lazım olup araştırdıkça öğrendim' diyerek belirtmiştir. Amman ve Demircioğlu'nun (2019: 311) araştırmasında da 'Yaşadığımız yerde büyü ile uğraşan insanlar var mı?' sorusuna katılımcıların %35'inin evet cevabını verdikleri, yaşadığı yerde büyü ile ilgilenenlerin olduğunu belirtenlerin %85.7'sinin de büyüye inandıkları saptanmıştır.

Tablo 8. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Gittiğiniz kişi (büyücü) sizden ne gibi taleplerde bulundu?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyüçülerin talepleri	Maddi istekler	9	90
	Maddi istekler ve birtakım ritüeller (okunmuş suyu içme, o suyla banyo etme, muska takma vb.)	1	10
	Toplam	10	100

Tablo 8'e bakıldığında katılımcıların %90'ının büyü yapan kişilerin kendilerinden maddi talepte bulduklarını belirttikleri, geriye kalan %10'unun ise hem para hem de bazı ritüelleri yerine getirme talebinde buldukları şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Bu konuyla alakalı yapılmış örnek çalışma bulunamadığından karşılaştırma imkanı olmamıştır.

Tablo 9. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Büyücülerin sizden istediklerini yaptınız mı? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyücülerin isteğini yapma	Benden istediği her şeyi yaptım	8	80
	İstediği şeyleri yapmadım	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcıların %80’inin büyücülerin her dediğini yaptığı, %20’sinin ise yapmadığı sonucu tespit edilmiştir. K10’nun, ‘*Evet tabi ki yaptım. Zaten (büyücü) hocanın söylediğine göre yapmazsam olmazmış, yaptım, (sonucunu) bekliyorum*’ yönündeki cevabı, katılımcıların başından beri büyücülere olan itibar ve güven duygusunu gösterir niteliktedir.

Araştırmada katılımcılara “ Büyücülere tekrar gider misiniz? sorusu sorulduğunda; çoğunluğun (7 kişi; %70) tekrar gideceği; yaklaşık üçte birisinin ise (3 kişi; %30) gitmeyeceği yönünde cevap verdikleri saptanmıştır. Bu bağlamda K8’e ‘*Tekrar gider misin*’ diye sorulduğunda cevabı ‘*Elbette giderim. Hatta kızımın evlenmesi için gideceğim*’ yönünde olmuştur.

Kartopu ve Ünalın’ın (2019: 390) çalışmasında da benzer şekilde; bir tıp öğrencisinin tıpta uzmanlık sınavına hazırlandığını ve büyü yapan kişiye giderek daha öncesinde başarısız olduğu sınavda bu defa başarılı olup olamayacağını sormak için gittiği belirtilmiştir. Sözde büyücü ve falcının tıp öğrencisine bu defa başarılı olacaksın demesine karşı başarısız olunca da bir daha gitmeme kararı aldığı saptanmıştır. Bizim araştırmamızda olumlu sonuç alınca tekrar gideceğini rahatça belirten katılımcı (K8) ile diğer araştırmadaki olumsuz sonuç alınca bir daha gitmeyeceğini belirten katılımcı arasında benzerlik hayatta önemli bazı şeyleri elde etmek ya da başarılı olmak için her ikisinin de büyücülere gitmeye ihtiyaç duymuş olmalarıdır. Belki de çoğu kez öznel inançlar olarak kabul edilen nedensel yüklemelerin, bireylerin gerek ‘anlam arama’ gerek ‘sonuçları kontrol altına alma’ gerekse de ‘öz saygı’ ihtiyaçlarına yanıt olduğu konusunda uyduğundan kaynaklandığı söylenebilir (Yapıcı, 2003: 137). Bu noktada olumlu sonuç alamayanların tekrar gitmeyi istememeleri de doğal karşılanmalıdır.

Bir diğer katılımcı (K6) işinin olması için büyücüye gittiğini ve işe girdiğini, büyü yapan kimseye nasıl teşekkür edeceğini bilemediğini, aldığı ilk maaşı ona verdiğini bundan sonraki her olumsuz yaşam olayı için sözde büyücü hocaya gideceğini söylemiş ve kendisindeki bağlantısı bu şekilde dile getirmiştir.

Gelir düzeyleri arasındaki farklılaşmanın artması ve modernleşmenin gittikçe her alanda kendini göstermesi sonucunda tekilleşen birey, kendine yeni anlam arayış-

ları aramakta, hastalık korkusu veya hastalıktan korunma, iş bulma ve sınav kazanma, başarı, huzursuzluktan kurtulma, kısmet bulma vb. konularda medet umma, çözüm yolu bulma amacıyla büyüsel uygulamalara, büyüçülere başvurmaktadır (Kaya,1992:215). Weber'e göre kültür rasyonelleştikçe dini deneyim olabildiğince irrasyonel alana kayar. Rasyonelleşme arttıkça mistik ve büyüsel-dinsel alana ilgi artar (Akalın, 2009: 164-165). Buna göre büyüsel uygulamaların din ile alakası olmamasına hatta gittikçe dinden uzaklaşan bir ilgi haline gelmesine rağmen bu tür uygulamalara inanan kesimlerce metafizik bir gerçeklik örüntüsüne dönüşen bir inanç kipliği halini aldığı görülmektedir. Bu tür kimselerin Allah'tan istemek, dua etmek, namaz kılmak, dini metinleri okumak yerine, büyüçülere gitme ve onların yaptıklarına inanma eğilimini sergilemesi, bu tür uygulamaların toplumdaki modernleşmiş tikel bireyin varlığının mimetik bir yansıması haline geldiğini göstermektedir. Çaresizlik duygusu kendisini ağır bir şekilde hissettirdiğinde, insanın içi bir taraftan korku bir taraftan da umut ile dolu hale gelir. İnsanın yaradılışı böyle bir düzen ile kuruludur. Korku ve çaresizlikle baş edemeyen insan ümit etme ve emin olma ihtiyacı hisseder (Kutup, 1996: 103-104). İşsiz olan katılımcının içinde bulunduğu çaresizlik durumu ve maddi yorgunluğunun gittikçe artmış olmasıyla büyüçünün yaptığına güvenmesi, bu emin olma ve ümit etme ihtiyacını gözler önüne sermektedir. K6 bu konu üzerine '*İş başvurularında bulundum büyüçünün dediklerini yaptım kısa süre sonra sonucunu aldım, artık bir işim var. İnanmasam bile bu tür şeylere aklım kayıyor, hayatımı bunlara göre konumlandırmak sanırım daha kolay*' demiştir. Hayatını bu tarz şeylere göre yönlendirme konusundaki fikri çok net bir şekilde gözükken bu katılımcının apaçık üstünden sorumluluğu attığı görülmektedir.

Tablo 10. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyüçülere gitmeden önce sizi oraya götüren sorununuzu başka bir şekilde çözmeyi denediniz mi? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sorunu başka şekillerde çözmeyi deneme	Denedim, her şeyi yaptım	4	40
	Hayır, başka çözüm yolu denemedim	6	60
	Toplam	10	100

Tablo 10'e bakıldığında görüleceği üzere, katılımcıların büyü yapan kimselere gitmeden önce mevcut sorunlarını başka bir şekilde çözmeyi deneyip denemediklerine dair soruya %40'ının başka çözüm yollarını denediği şeklinde, %60'ının ise denemediği şeklinde cevaplar verdiği tespit edilmiştir. K4'nun bu soruyla ilgili cevabı, '*Her yere gittim ama, doktorlar buna nasıl çare olsunlar, olmadılar da zaten. Hem her şeyi doktorlar*

bilemezler ki.' şeklinde olmuştur. Aydın'ın (2012: 88) araştırmasında ise, katılımcıların çoğunluğunun doktorlardan çözüm alınmadığı ve çaresiz kaldığı durumlarda, büyüçülere başvurmanın faydalı olmayacağı yönünde görüş bildirdiği saptanmıştır. Araştırmamızdaki çoğunluğu oluşturan katılımcıların ise doğrudan büyüçülere başvurmayı tercih etmesi, onların büyü ve büyüçülere olan güven ve bağlılığını ve onlar hakkındaki tutumlarını başından beri doğrular niteliktedir.

Tablo 11. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyü, sihir, fal gibi şeyler dini inançlarla ne derece uyuyor?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyü, sihir, fal gibi şeylerin dini inançlarla uyuşması	Dini inançlarla uyuşur	1	10
	Dini inançlarla uyuşmaz	4	40
	Bilmiyorum, fikrim yok	5	50
	Toplam	10	100

Tablo 11'de görüldüğü üzere katılımcıların %10'unun büyü, sihir ve fal gibi uygulamaların dini inançlarla uyduğunu; %40'ının dini inançlarla uyuşmadığını; %50'sinin ise kararsız kaldığını yani uyuşup uyuşmadığını bilmediklerini belirttikleri görülmüştür. K9 bu soruyla ilgili olarak '*Uyuşmuyor ama uyuşmasa bile ne yapabilirim ki.*' demiştir. Kararsız kalanlar ise korktuklarını ifade ederken, daha çok büyüçüye gitmekten dolayı dışlanmaktan korktuklarını belirtmişlerdir. Aydın 'ın (2012: 84) çalışmasında da, katılımcılara büyüünün İslam dinine uygun olup olmadığına dair yöneltilen bir soruya verilen cevaplardan, katılımcıların genelde büyüünün İslam'a uygun olmadığı şeklinde görüş bildirdikleri saptanmıştır.

Tablo 12. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "nasıl bir kişiliğe sahipsiniz?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sahip olunan kişilik tipi	İçe dönük/utangaç/sessiz	3	30
	Dışa dönük/konuşkan/enerjik	4	40
	Akılcı-rasyonel	1	10
	Duygusal	1	10
	Nevrotik/depresif	1	10
Toplam		10	100

Tablo 12'de görüleceği üzere katılımcıların kişilik bakımından %30'unun içe dönük/utangaç/sessiz olduğu, %40'ının dışa dönük/konuşkan/enerjik olduğu, %10'unun akılcı-rasyonel olduğu, %10'unun duygusal olduğu ve %10'unun da nevroitik/depresif olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda araştırmamızda, büyü yapan kimse- lere giden kişilerin sadece bir tanesinin kişilik olarak kendisini akılcı-rasyonel olarak

tanımlaması son derece manidardır. Bu bulgudan hareketle büyüsel uygulamalarda bulunan kişilere daha ziyade akıl ve mantık yönelimli olmayan kişilerin gittiğini ya da başvurduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 13. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Günlük yaşamınızda karşı karşıya geldiğiniz sorunlarınızla başa çıkmada dini başa çıkma yöntemlerini kullanır mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sorunlar karşısında dini başa çıkma yöntemlerini kullanma	Dini başa çıkma yöntemlerini kullanırım	2	20
	Dini başa çıkma yöntemlerini kullanmıyorum	6	60
	Bazen/Ara sıra/kullanırım	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 13’e göre günlük yaşantılarında karşılaştıkları sorunlarda katılımcıların %20’sinin dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı; %60’ının kullanmadığı ve %20’sinin ise elinden geldiğince / ara sıra bu yöntemleri kullandığı saptanmıştır. Dini başa çıkma yöntemlerini kullandığını söyleyenlere ‘*kullandığınız dini başa çıkma yöntemleri nelerdir?*’ diye sorulduğunda ise dini başa çıkma yöntemlerini kullanan katılımcıların %100’ünün buna dua etmek olarak cevap verdikleri görülmüştür.

Kula’nın (2002: 244) çalışmasına katılan katılımcıların da %58’inin dini başa çıkma yöntemlerinden dua etmeye başvurduğu sonucu çıkmıştır. Dua etme pratiği, insanlık tarihinin en eski dönemlerine kadar gidilse bile, ister batıl din, ister ilahi din olsun; ister ilkel insan olsun, ister medeni insan olsun tüm din ve toplumlarda temel bir yapı taşı olarak görülmüştür. Hatta yalnızca inanan insanların değil inanmayanların da dua ettikleri görülmektedir (Marinier, 1991: 16). Aydın’ın (2012: 86) çalışmasında da, büyüden korunmak için katılımcıların Kur’an ayetlerine sığındıkları tespit edilmiştir. Olumsuz bir olayla başa çıkmada, insanların hepsinde belli potansiyeller ve yetenekler mevcuttur. Fakat bu yetenekleri oluşturan kaynakların her insanda aynı olmadığı da bir gerçektir. Kişinin başa çıkma anında başvurduğu bu kaynaklar gerek alışkanlıklarını, gerek fiziksel yapılarını, gerek psikolojik ve davranışsal yapılarını kontrol altına almayı sağlamaktadır (Can, 2019: 5-7). Hayatta kendine belli bir amaç edinen ve bu amaç ile hayatında anlam bulabilen, dini inançlarının da bunu desteklemesiyle kendini gerçekleştirmiş bireylerin yaşamda karşılaştıkları herhangi bir olaya veya duruma uyum sağlamada ve sıkıntılarla başa çıkmada daha başarılı oldukları ifade edilmektedir (Can, 2019: 7). Bu anlamda çalışmamızdaki katılımcıların %60’ının dini olarak başa çıkma yöntemlerini kullanmaması, onların yaşadıkları olaylara yüklediği anlamlarla da ilgili olabilmektedir. Aynı zamanda katılımcıların çoğunluğunun dini başa

çıkma yöntemlerini kullanmamış olmaları, olumsuz yaşam olaylarının üstesinden gelemeyerek büyücülere gitmelerinde ve onlardan medet ummalarında da etkili bir faktör olabilir.

Tablo 14. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Hayatınızı büyücülere ve büyü tarzı şeylere göre yönlendirdiğiniz oluyor mu? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Hayata büyücü / büyü tarzı şeylere göre yön verme	Çoğu zaman yönlendirdiğim oluyor	5	50
	Bu tarz şeylere göre yönlendirmem	4	40
	Bazen yönlendirdiğim olur	1	10
Toplam		10	100

Tablo 14’de de görüleceği üzere göre katılımcıların %50’sinin büyücülere ve sihir ve büyü tarzı şeylere göre hayatlarını yönlendirdiği; %40’ının bu tarz şeylere göre yönlendirmediği ve %10’unun ise bazen yönlendirdiği ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan yarısının bu soruya verdikleri cevaplar ‘*evet*’ şeklinde olması büyücülerin ve büyüsel bir takım uygulamaların onların hayatında ne denli önemli bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir.

Birçok insanın hayatında önemli bir yer tutan büyü ve diğer batıl inançlar, insanların yaşam biçimlerine şekil vermesinde de büyük önem taşımaktadır. İnsanlar, dünyada olup biten her şeyin bir nedeni olduğunu düşünürken, bilişsel olarak gelişimin ardından da olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaktadır. Bilişsel olarak bilgi ve objelerle yanlış kurulan ilişki yüzünden ortaya çıkan yarar sağlamanın sonucunda, bunun devamlılık kazanması kaçınılmazdır (Göcen, 2018: 328). Başarılı geçen bir sınavı, sınava girmeden önce yenilen okunmuş pirinç veya şekere bağlamak ya da herhangi bir felaketten kurtulmayı bir nazarlığa atfetmek kişiyi bu somut nesnenin yapısında büyüsel bir özelliğin olduğu sonucuna götürmektedir (Kuşat, 2004: 107). Kişinin o inanıştan ve davranıştan fayda görmesi sürekliliğini korudukça o inanışın ve davranışın değişmesi de zor olacaktır. Sihir, büyü ve fal gibi batıl inançların halen var olmaya devam etmesi de, büyüünün ve onun gibi batıl inançların toplumsal yapıda gizli veya açık bir fonksiyonunun olmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar günlük yaşantının türlü yerlerinde özellikle de doğum, evlilik ve ölüm gibi önemli hayat olaylarında daha da aktif bir şekilde kendilerini göstermektedir. Dolayısıyla gerek medya, basın, yayın ve türlü kitle iletişim araçları gerekse eğitimdeki hurafelerle mücadele etme adına yapılan tüm çalışmalara karşın bu tür inançlar varlığını devam ettirmektedir (Arslan, 2004: 4).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çanakkale ili sınırları içerisinde gerçekleştirmiş olduğumuz deneysel araştırmada, örneklem grubundan toplanan veriler esas alınmıştır. Araştırma sonucuna, büyü yapan kimselere giden katılımcıların yaklaşık üçte birisinin tıbbi rahatsızlık durumunda hemen doktora gidip onun verdiği ilaçları kullandıkları; diğer taraftan yarısına yakın kısmının tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittikleri fakat doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp etraflarındaki bazı kişilerden duydukları alternatif tıp uygulamalarını denedikleri; yaklaşık üçte birisinin de tıbbi rahatsızlık durumunda ilk etapta doktora gitmediklerini belirttikleri görülmüştür. Katılımcılardan yarısından fazlasının dini eğitimlerini aileden aldıkları, daha az sayıda katılımcının ise cami ve okullardan dini eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada 10 katılımcıdan sadece 1 kişi ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiğini ifade etmişlerdir. Dini inancın gereği olan ibadetlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi, insanların yaşamlarına tesir etmede ve yönlendirmede yadsınamaz bir etki meydana getirmektedir. Bu anlamda katılımcıların karşılıklarına çıkabilecek herhangi bir yaşam sorununu çözmede, dini inanç ve ibadete daha az başvurdukları yani dini başa çıkma yöntemlerine başvurma oranının düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılanların yarısının hastalıktan, çaresizlikten; yarısına yakının ise işsizlik, maddiyat ve gelecek kaygısından; 1 katılımcının ise kötü amaçla büyü yapan kişilere gittiği saptanmıştır. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülere gitmeden fayda gördüğünü, yaklaşık üçte birisinin ise fayda veya zarar görmediğini belirttiği tespit edilmiştir. Yine elde edilen bulgular sonucunda büyü yapan kimselere giden kişilerin yaklaşık üçte birisinin bu tür kimselere kendi isteğiyle gittiği, çoğunluğunun ise yakınlarının tavsiyesi üzerine gittikleri saptanmıştır. Büyü yapan kimselere giden kişilerin yarısından fazlasının yakınında bu işle uğraşan insanların olduğu saptanırken daha az sayıda katılımcının ise çevresinde bu işle uğraşan insanların olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılanların tamamının büyüçülerin kendilerinden maddi talepte bulduklarını belirttikleri, 1 kişinin ise hem maddi talepte buldukları hem de bazı ritüelleri yerine getirmeyi istedikleri yönünde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülerin her dediğini yaptıklarını, çok daha az sayıda kişinin ise yapmadıklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülere tekrar gideceklerini, yaklaşık üçte birinin ise tekrar gitmeyi düşünmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılardan yarısından fazlasının büyü yapan kimselere gitmeden önce mevcut sorunlarını başka bir şekilde çözmeyi denemedikleri, daha az sayıda katılımcının ise başka şekillerde sorunlarını çözmeyi denedikleri şeklinde cevaplar verdikleri saptanmıştır. Araştırmada büyüçülerin yaptıklarının dini inançlarla uyuşup uyuşmaması sorusuna katılımcıların yarısından fazlasının 'bilmiyorum', daha az sayıda katılımcının 'uyuşmaz'

şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Katılımcılardan 1'sinin ise büyücülerin yaptıklarının dini inançlarla uygunluk gösterdiğini belirttiği görülmüştür. Yine araştırmada katılımcılardan sadece 1 kişinin kendisini kişilik tipolojisi bakımından akılcı-rasyonel olarak tanımladığı; olumsuz yaşam olaylarıyla baş etmede sadece 2 kişinin dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı; yarısından fazlasının dini başa çıkma yöntemlerini hiç kullanmadığı, 2'sinin (%20) ara sıra kullandığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların yarısının büyücülere ve sihir, büyü tarzı şeylere göre hayatlarını yönlendirdiği; buna karşılık daha az sayıda katılımcının hayatlarını bu tarz şeylere göre yönlendirmediği ve 1 kişinin ise bazen hayatına bu tür şeylere göre yön verdiği ortaya çıkmıştır

Kişilerin büyüye başvurma ve büyücülere gitmelerinin sosyo-ekonomik, psikolojik ve kültürel olmak üzere birçok farklı sebebi olabilmektedir. Araştırmada büyü yaptığını veya yapılan bir büyüü bozduğunu iddia eden büyücülere giden kişilerin bu tür uygulamalara başvurma sebepleri daha ziyade çaresizlik veya hastalıklarla mücadele esnasında, mücadele etme yerine gerçeklerden kaçma niyetiyle dini anlam yükledikleri sorumluluğu başkasına atma isteklerinden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca bu tür uygulamaları gerçekleştirenlere gitmenin / başvurmanın psikolojik rahatlamanın bir aracı olarak kabul edilmesinden kaynaklı da olabilmektedir. Kişilerin, büyücülere bir diğer gitme/ başvurma sebepleri ise çevresel faktörlerin etkisiyle kazanılmış bir alışkanlık örüntüsü olarak görülmektedir. Aynı zamanda günümüzde bu konuda tv programları ve medya sektörünün de etkisi olduğu görülmekle beraber dini açıdan araştırmaya dayalı doğru dini bilgilerin yeterince kişilere kazandırılmamasının da etkisi büyüktür. Büyücülere gitmenin sebepleri arasında en çok hastalıklar veya çaresizlikler öne çıkıyor gibi görünse de toplumdaki bazı bireylerde büyü yapan kişilere yadsınamaz bir güvenin olduğu da âşikardır İnsan çevresinde oluşacak durumlara karşı içinde bir kuşku ve güvensizlik taşımaktadır. Ve bu güvensizliği de gidermek amacıyla türlü batıl inanışlardan veya büyüden medet ummaktadır. Bu durum, kişinin duygusal anlamda motivasyon sağlaması açısından psişik bir rahatlama vermektedir. Bu psişik rahatlamanın sağlanabilmesi için büyücülere duyulan güven de, çoğu zaman onların din ile alakalandırmalarından kaynaklanmaktadır. Böylece kişinin sorumluluğu kendisinden bir başkasına atma durumu ortaya çıkmaktadır. Sorumluluk kendisinden gidince kişi, davranış ve tutumlarını yönlendirmeyi kontrol etme konusunda daha hafiflemiş sayılacak ve kendini her kötü hissettiğinde kendisine gideceği bir yer bulmuş olacaktır. Tabi ki dinin, halk dindarlığı çerçevesinde kendini hurafe olarak göstermiş olduğu bu türden pratik ve uygulamalar geçmişten nasır tutmuş bir geleceğin vizyonunu temsil etmektedir.

Dini hayatın halk dindarlığı içinde kayboluşundan kaynaklı olarak insanın içinde bulunduğu duygusal durumlarla baş edebilme durumu, ciddi bir kriz haline

dönüşmekte ve bu kriz bir kültür gibi benimsetilmektedir. Benzer şekilde günümüzde modernitenin sunmuş olduğu hakikat kaynağının ve buyruklarının da insanın isteği doğrultusunda revize edilmesiyle insanların psikolojik durumlarıyla istendiği gibi oynandığı görülmektedir. Ayrıca bu hususu, günümüz popüler dindarlığı çerçevesindeki inanışların bize normal bir şeymiş gibi sunulmasında ve medyanın, tv programlarının bunu onaylar veya destekler nitelikte akılları uyuşturmasında ya da bilgi yetersizliğinin artmasında da görmek mümkündür. Oysa zayıf bir iradenin kolayca ikna edilebileceği gerçeğinden hareketle, aşkın ilkelerin doğru yerlerde aranması gerekmektedir. Kulaktan duyma dini bilgilerle ve okullardaki kalıplaşmış dini bilgilerle kısıtlanmadan dini temel kaynaklarından araştırarak okumak ve öğrenmek gerekmektedir.

Ayrıca büyü yapan kişilere / büyüçülere giden insanların çoğunluğunun hastalık, çaresizlik vb. sebeplerden bu tür kimselere gittiklerini söylemeleri, apaçık bir bilgi yetersizliğiyle birlikte onlardaki din ve maneviyat ihtiyacını da göstermektedir. Çünkü hastalıkla mücadele sırasında kişinin zaten psikolojisi de yıpranmış vaziyette olduğu için her yerden gelebilecek çözüm önerilerine açık bir insan tipi ortaya çıkmakta üstelik bu çözüm önerileri dini bir kisveye büründürülerek sunulduğunda, kişi bunları dini anlayışı açısından sorgulamaksızın hemen inanmakta ve bu tür inanç ve uygulamaların yanlış olduğunu düşünmemektedir. Ona göre yanlış değildir çünkü her doğru yolu denemiş fakat bunun sayesinde iyi olmuştur veya olacaktır. Çaresizlik en genel tanımla yapılacak bir şeyin kalmaması elinden hiç bir şey gelmemesi ve bir köşeye kendini sıkışmış hissetmesi olarak kişide bilinçsiz bir şiddet olarak kendini açığa çıkartmaktadır. Bu anlamda çaresizlik, muhtemelen dünya yaşamının en baş edilemez bir şiddet biçimi sayılabilir.

Türk toplumunda büyü yapan kişilere gitme/ başvurma, bazı kesimlere göre günah bazı kesimlere göre hurafe bazı kesimlere göre ise psikolojik anlamda rahatlama açısından meditasyon sayılabilmektedir. Bu tür uygulamalar, kültürün bunlara yön verdiği şekilde ilerlemelerini sürdürmekte ve kendilerini modernizmin ilkelerine uydurarak toplumda yer bulmaya ve her şekilde varlıklarını korumaya devam etmektedirler. Büyünün bir davranış biçimi olarak inanç şeklinde her ne kadar toplum tarafından kabul edilmediği, dışlandığı görülse de onun hafifletilmiş halinin psikolojik anlamda destek sağlaması açısından tercih edildiği bir gerçektir. Oysaki din, karşı karşıya kalınan stresli durumların üstesinden gelinebilmesi için özellikle travmatik olayların ve bunalımların etkisini azaltabilmek adına en güzel başa çıkma mekanizmasıdır. Dini inanca sahip olan bir insan, karşılaştığı sorunlarla en iyi şekilde baş edebiliyorsa bu, onun sahip olduğu inancı sayesinde. Çünkü onun sahip olduğu inanç, sorunların olumsuz etkilerini az da olsa hafifletmesi adına baş edebilme stratejisinin bir parçasıdır (Cirhinlioğlu vd., 2013: 93).

Bu bağlamda yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- ✓ Batıl inanışların ve uygulamalar, insanın boşluk kabul etmeyen inanma arzusundan kaynaklanmaktadır. Büyüye yönelme ve fala itibar etme vb. sözü edilen batıl inançlarla, insanların herhangi bir sebeple bastırılan gerçek inançlarının yerinin bir şekilde doldurulması söz konusudur. Bu nedenle insanların din ve inanma ihtiyaçlarının, dini bilgi eksiklerinin sağlıklı ve doğru bir şekilde temel dini kaynaklardan karşılanması faydalı olabilir.
- ✓ Sihir, büyü ve fal gibi uygulamaların sırf dinen yasak ve günah olmasından kaynaklı olarak bazı kimselerin bu tür uygulamalara itibar etmediği görülmektedir. Bununla birlikte bu tür uygulamaların dinde neden günah ve yasak olduğu hususunda inananlara doğru ve dinin temel kaynaklarına dayalı sağlam bilgiler verildiği takdirde, toplumda batıl inançlar veya onlara benzer hurafeler de azalabilir. Zira büyü yapan kişilere gitmeyen / başvurmayan kimselerin bu tür kişilere gitmemelerinde dini bilgi düzeylerinin etkisi büyüktür.
- ✓ Yapılan pek çok bilimsel araştırma sonucunda bir dine inanan bireylerin karşılaştıkları olumsuz yaşam olayları karşısında duygusal anlamda kendilerini dua ederek, ibadetlerini düzenli olarak yerine getirerek, kutsal metinleri okuyarak rahatlattıkları görülmüştür. Bu tür kimselerin, karşılaştıkları problemler karşısında batıl inanç ve hurafelere yönelerek bir çözüm yolu aramak yerine sadece ve sadece Allah'tan yardım istemelerinin, büyük ölçüde onları psiko-sosyal anlamda güçlü kıldığı tespit edilmektedir. Bu anlamda olumsuz yaşam olayları ile karşı karşıya gelen bireylere, dini inanç ve ibadetlerin terapötik yönü ve olumlu dini başa çıkma yöntemleri konusunda farkındalık ve bilinç kazandırılması, bu konuda teşvik edilmeleri faydalı olabilir.
- ✓ Gerek sihir, büyü ve fal ve gerekse toplumda yaygın olarak görülen batıl inanç ve hurafelerle mücadele etme konusunda medya, basın-yayın organları ve her türlü kitle iletişim araçlarından yararlanılabilir. Bu noktada bilhassa tv filim ve dizilerinin, çizgi filmlerin içeriğinin, batıl inanç, sihir, büyü ve fal gibi uygulamalardan arındırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalm, K. H. (2009). Max Weber'in sosyoloji kuramında toplumsal faaliyet tarzı ve kültürel değer ilişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 164-165.
- Amman, T.M. ve Demircioğlu, S. (2019). Sakarya üniversitesi öğrencilerinin büyü ve fala yönelik inanç ve uygulamaları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5 (11), 293-323.
- Anadol, C. (2006). *Halk inanışları büyü/sihir-tılsım-cin çarpması*. Kamer Yayınları.

- Arslan, M. (2004). Kültürel bağlamda din. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(4), 189-205.
- Aydın, C. B.(2012). *14-18 yaş arası gençlerde büyü, sihir, nazar vb tutumlar* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2) 368-388.
- Başar, Z. (1972). *İçtimai adetlerimiz-inançlarımız ve erzurum ilindeki ziyaret yerlerimiz*, Sevinç Matbaası.
- Bedir, K. (2011). *Hurafelerin ortaya çıkışında etkili olan faktörler*. Ravza Yayınları.
- Buhari. E. A. M. b. İ.(1981). *Sahihu'l- Buhari. I-VIII*. İstanbul. 256/870.
- Can, N.(2019). *Bbaşa çıkma davranışına kaynak oluşturan dini inanç ve değerler üzerine bir değerlendirme* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cirhinlioğlu, Z., Ok., Ü ve Cirhinlioğlu, F. G.(2013). *Dindarlık ruh sağlığı ve modernite*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Develioğlu, F. (1987). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Doğu Matbaası.
- Duvarcı, A.(1993). *Türkiye'de falcılık geleneği ile bu konuda iki eser: "Risale-i Falname li Caifer-i Sadık" ve "'Tefe'ülname"*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- El-Bahrü'z-zehhâr, B.(2007). nşr. M.Zeynullah. *Mektebetü'l-ulüm ve'l-hikem*. Medine. 9/52.
- Ermetin, G. Y. (2009). *Melevilikte Şamanizm izleri*. Töre Yayınevi.
- Frankl, V. E. (2018). *Psikoterapi ve din bilinçdışı tanrı* (Çev.: Z. Taşkın). Say Yayınları.
- Frazer, J. G. (2004). *Altındal, dinin ve folklorun kökleri 1* (Çev.: Mehmet H. Doğan). Papyel Yayınevi.
- Göcen, G.(2018). *Psikoloji mitoloji ve din*. Kaknüs Yayınları.
- Güneş, H.C. (2006). *Bid'at ve hurafeler*. Rehber Yayınları.
- Hançerlioğlu, O.(1975). *İnanç sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O.(2007). *Türk dili sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

- Jung, C.G.(1997). *Din ve psikoloji*. (Çev.: C. Şişman). İnsan Yayınları.
- Kaplan, M. (2011). Halk tıbbının kökenleri, teşhisten tedaviye din ve büyü ilişkisi. *Milli Folklor Dergisi*, 150-156.
- Kartopu, S. ve Ünalın, A. (2019). Büyü ve tabiatüstü güçleri başvurma nedenleri üzerine bir saha araştırması. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 379-399.
- Kartopu, S. ve Ünalın, A.(2019). Üniversite öğrencilerinin, sihir, büyü ve tabiatüstü güçlerle ilgili tutumunun incelenmesi. *Bilimname XL*, 4, 195-228.
- Kaya, D.(1992). Tandırmeler. *Milli Folklor*, 14, 29-30.
- Kimter, N. (2008). Üniversiteli gençlerde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 39-60.
- Koçak, A. ve Arun, Özgür (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28.
- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de dini hayat: İzmir örneği*. İşaret Yayınları.
- Köse, A. ve Ayten, A. (2013). *Din psikolojisi* (3. baskı). Timaş Yayınları.
- Kula, N.(2002). Deprem ve dini başa çıkma. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 234-255.
- Kuşat, A.(2004). *Türk toplumunda nazar olgusu ve psikolojik bir bakış*. Laçın Yayınları.
- Kutup, S.(1996). *Fi Zilal-il Kur’an* (Cilt 13). Dünya Yayıncılık.
- Marinier, P.(1991). *Dua üzerine düşünceler* (Çev.: S. Kılıç). Nil Yayınları.
- Örnek, S.V.(1966). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançları ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Sarıkcıoğlu, E.(2002). *Başlangıçtan günümüze dinler tarihi*, Fakülte Kitabevi.
- Shermer, Michael (2007). *İnsanlar neden saçma şeylere inanır* (Çev.: Zeynep Reyhan Koç). Altın Bilek Yayınları.
- Sinanoğlu, A. F.ve Sinanoğlu, A.(2012). *21. Yüzyıl Malatya’sında batıl inançlar*. Türklük Bilimi Araştırmaları.

- Smart, N. (1982). Tarih öncesine ait dinlerle ilkel dinler (Çev.: G. Tümer). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 297-323.
- Şirin, T.(2006). *Metafizik varlıklardan cinlere inancın psiko-sosyal boyutları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanyu, H. (1992). Büyü. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.6, s.501), TDV Yayınları.
- Vyse, Stuart A. (1997). *Believing in magic: The psychology of superstition*. Oxford University Press.
- Yapıcı, A.(2003). Fiziksel ve sosyal hadiselerle sebep atfetmede dinin rolü. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 127-165.
- Yapıcı, A.(2016). Cinsiyete göre farklılaşan dindarlıklar ve kadınlarda dinsel yaşamın farklı görüntüleri. *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, 131-161.
- Yılmaz, F.(2008). *Kadınlar arasında yapılan hurafeler*. Cihan Yayınları.
- Yılmaz, S.(2014). *Nazar, büyü ve fal inançlar-uygulamalar*. Divan Kitap.
- Zafer, C.(2019). Halk dindarlığı, medyanın halk dindarlığı ve din anlayışındaki etkileri. *International Journal of Social Inquiry*, 12 (1), 345-363.

İnternet kaynakları

- Büyü Nasıl Yazılır. <https://www.tdktr.com/buyu-nasil-yazilir-buyu-kelimesinin-anlami-nedir.html> (Erişim Tarihi:14.02.2019).
- Karakoç, D. Unesco:Türkiye, Kitap Okuma Oranında 86'ncı Sırada. <https://tanerozay.wordpress.com/2020/01/19/unesco-turkiye-kitap-okuma-oraninda-86inci-sirada/>. (Erişim Tarihi:25.03.2021).